

Изкуството на духовното четене

Един от многото дарове, достигнали до нас чрез Църквата от ранните монашески традиции, е методът на размишление, познат като *lectio divina*. Без съмнение преоткриването и завръщането към практиката на този способ се дължи на простотата на изпълнението му и на опита, който той дава относно молитвата, съпътстваща текста на Светото Писание.

В тази традиция на молитвата можем да открием нейните елементи: *lectio*, *meditatio* и *oratio* – същностно свързани, но и вътрешно отделени един от друг. *Lectio*, четенето на текста, цели да помогне на *meditatio*, присъствието на текста в съзнанието, които пък двете са предназначени да ни доведат до *oratio*, присъствието на текста в сърцето. Нека сега разгледаме духовното четене в светлината на тази монашеска традиция и в неговите взаимоотношения с размишлението и молитвата.

Разсъждавайки за тази традиция, някой би могъл да стигне до извода, че не е необходимо да се прави разграничение между духовно четене и размишление; че такова разграничение е също толкова безсмислено, колкото това между поемането и усвояването на храната. Тези жизнени функции обаче са отделни действия от гледна точка на процеса, макар да представляват едно цяло от гледище на зависимостта си една от друга с оглед на крайния резултат – растежа. Ясно е, че не може да се усвои храна, която не е поета, и в резултат не би имало растеж, ако това, което е изядено, не е усвоено. Тази обща аналогия с яденето, приложена към четенето и размишлението, е достатъчно очевидна.

В духовното четене нашият стремеж трябва да бъде да усвоим прочетения материал не толкова за да информираме мозъка си, колкото за да обновим и преобразим сърцето си, а оттам и живота си. Духовното четене не е само и толкова обучение. Когато четем, за да се обучаваме, най-ангажиран е нашият мозък, докато при духовното четене това трябва да бъде сърцето. За да четем „духовно“ Светото Писание, например, ние не отваряме Библията, търсейки факти или информация. Същото важи и за четенето на която и да е духовна книга. Разбира се, така не се отрича нуждата и от богословска осведоменост, и от запознаване със събитийното и мисловно съдържание на Светото Писание.

В един уравновесен и цялостен християнски живот трябва да бъдат съчетани много дейности: молитва, учене, търсене на Бога в истината, работа и отдих, съвместно участие в литургията. Не отричаме, че духовното четене трябва да въвличе интелектуалните ни способности и ученето, но казваме, че тук това не е основната ни цел. Разликата между обикновеното и духовното четене е в подхода ни към него. Не трябва да подхождаме към духовното четене с

отношението „да направя“, а с отношението „да бъда“. Ние четем текста, за да бъдем с Някого и оттам да станем някой – неповторимия човек, който сме сътворени да бъдем.

Когато се заемем с духовно четене, ние всъщност търсим Премъдростта. Това, което искаме, е нещо динамично, нещо, което ни свързва с живота. Ние преследваме това, което задейства, увеличава растежа и промяната отвътре. Чрез духовното четене търсим преди всичко мотивация за християнския живот, а не информация за него.

Тогава основното в изкуството на духовното четене е упражняването на уменията да се слуша Словото Божие. Като такова то е първа основа и гръбнак на християнското размишление. Първа основа, защото духовното четене е обикновено началото на подготовката и предразположението ни за размишление. Гръбнак, защото то ще подкрепя работата на размишлението, без значение колко човек е опитен или напреднал.

Ако имаме това отношение към духовното четене, то ще стане за нас врата към по-задълбочена лична молитва. Разбирането и практикуването на духовното четене с това съзнание ще ни доведе до молитвата, ще я подкрепя и поддържа. Неуспехът ни в духовното четене може да бъде препятствие за развитието на молитвения ни живот, препятствие за постигането на същността на молитвата и за постоянстването в нея.

Когато пристъпваме към духовното четене като към възможност да чуваме Словото Божие, ние пристъпваме с отношение на истински последователи. Сюзън Муто в своя труд, посветен на духовното четене, подчертава, че това е практиката на онзи, който се е научил да седи в нозете на Учителя. Учителят е винаги Христос, без значение дали четем Неговите думи в Евангелието, или тълкуванието им от някои от най-надарените Му последователи, като св. Тереза Авилска. Ние поставяме себе си „под“ нашата книга или текст, както Мария е седяла в нозете на Исус единствено за да попива онова, което Той е имал да ѝ каже.

Учим се да вкусваме това, което „чуваме“, учейки се да четем нашия текст по подобие на дегустирането на добро вино: бавно, разстилайки го по „небцето“ на нашето съзнание, позволявайки му да престои там толкова дълго, колкото е необходимо, сред вкусовите възприятия на нашата чувствителност, за да изпитаме в цялост онова, което духовното четене ни дава за Словото Божие и живота в Христа. Написаните думи, които четем, ги „чуваме“ произнесени вътре в нас. Това значи, че нашето сърце трябва да слуша винаги когато четем, за да бъде Словото звучащо в нас. Перифразирайки 2 Пет. 1:19, вниманието ни към това, което четем, трябва да бъде като светило, което свети на тъмно място, докато не се появят първите проблесци на зората и утринната звезда не изгрее в сърцата ни.

В известен смисъл, както блаженият Исаак (~1100 – ~1170), абат на манастира *Звезда*, отбелязва, всеки християнин може да бъде видян като „невеста на Божието Слово“. Когато четем Светото Писание или други духовни четива, ние не четем думите само за да ги разберем. Разбирането на духовните четива добива много по-задълбочено значение. То се превръща в част от стремежа на читателя да се съедини с Христос. Св. Йоан Кръстни говори за душата като за невеста, търсеца Жениха: „Душата, вдъхновена от любов към Словото, неин Жених, Сина Божи, копнее за единение с Него“. Разбирането на това, което четем духовно, би могло да бъде видяно като още едно усилие на душата да „възприеме“ Христос, съзирайки Го такъв, какъвто е, чрез познанието, което невестата има за своя Жених. Както душата в *Духовна песен* на св. Йоан Кръстни Го търси във всички знаци и символи в творението, така и душата на читателя Го търси сред думите-символи в текста.

Естествено основният източник за Бога, разкриващ Себе си в Словото, трябва да бъде Светото Писание. То е духовно четиво и ние не бива да го четем просто като литература или като интересен сборник от текстове за развитието на човешката култура и живот. Протестантският теолог и екзегет Рудолф Бултман сочи, че четенето на Светото Писание изисква две нива на разбиране. Първо, изисква предварително разкриване на значението на текстовете сами по себе си, което е базисно знание, постигано чрез учене. Второ, изисква по-дълбоко ниво на преценка, едно живо проникване в смисъла, което възниква от личностното обвързване с текста. Единствено ако се стремим да разберем Светото Писание на това ниво, можем да кажем, че четем духовно.

Нашето *Правило* за живот (т.е. *Правилото на св. Алберт*) ни препоръчва да четем ежедневно Светото Писание, участвайки в Часослова – нашата сутрешна и вечерна молитва. Ако молим Часослова, ние сме ежедневно в досег със съзнанието и сърцето на ранните църковни отци. Ако ходим на Литургия, колкото често ни е възможно, както *Правилото* ни насърчава, ще разполагаме и с откъсите от Светото Писание, предоставени ни от нашата света Майка Църквата. Това означава, че благодарение на тези две ръководства знаем ежедневно какви текстове да четем от Светото Писание.

Понякога хората чувстват необходимост да четат библейските слова отначало докрай по реда, в който са дадени. Прочитането на Библията отначало докрай за определен период от време може да бъде едно прекрасно постижение. Но понякога това се превръща в проблем. Остава само постижение, почетна грамота, която закачваме на стената на паметта си и дори сваляме от време на време, за да я показваме на другите.

Не трябва да се чувстваме задължени да четем цялата Библия стих по стих, насилвайки се на всяка цена да стигнем от Битие до Откровение. Нито пък да отидем в другата крайност – случайния прочит, избирайки текст

наслуки. Като позволяваме на Църквата да бъде наш водач във всекидневното четене на Светото Писание, ние се сдобиваме с най-подходящата структура, чрез която по протежение на литургичния цикъл можем да открием същността на историята на нашето спасение. Не сме ограничени да четем само откъсите, представени в литургията, но бихме могли също така да прочетем и контекста на съответния текст.

Например, когато Църквата дава откъс от Евангелието на св. евангелист Марк, можем да прочетем цялото му Евангелие през този период. Така, когато прочетем или чуем избран откъс в литургията, ще имаме предимството да пазим в паметта си знание за контекста му. Този подход би могъл да ни бъде в помощ при избора на четиво по един изпълнен със значение молитвен начин. Между другото, стремейки се да разберем целостта и връзката, проследена в две, три Литургии на Словото, бихме могли да получим плодотворен източник за стимулиране на нашата умствена молитва.

Естествено е да искаме да обогатим живота си с други видове духовно четиво, различни от Светото Писание. Проблемът ни днес е по-скоро в изобилието от духовни четива, отколкото в тяхната оскъдица. И въпреки че има много привличащи вниманието ни книги, малко са тези, които трябва да бъдат избрани. Не всеки, който пише за духовността, може да бъде считан за проникновен духовен писател. Проникновеният духовен писател е пророк. Той е имал лично преживяване с Христос и е бил призван да разпространява сред другите посланието, което е получил. Подобно на Йоан Кръстител духовният писател е гласът на викация в пустинята, подготвящ пътеките на Господа до сърцата на читателите си. Тези писатели имат такава сила, защото Словото Божие е направило сърцата им свое обиталище, и така думите, които се изливат от тях върху хартията, грабват не само окото на читателите им, но и сърцата им, ако са предразположени. Текстът на такива писатели има способността да укрепва сърцата на тези, които имат „очи“ да прочетат тяхното послание, защото това послание е Христос.

Друг белег на истинския духовен писател е, че той, подобно на св. Йоан Предтеча, е гласът, който нарушава тишината, за да приготвя пътя на Господа. Талантът на писателя може да е голям, но той трябва да го използва само за да представи Христос, а не себе си. Талантливи писатели като Томас Мъртън често привличат тълпи от почитатели, без да се възползват от това, за да увеличат славата си, но винаги сочат Христос и дават израз на Неговото послание, като правят собствената си личност да изчезне, за да могат Христовите думи да се запечатат в сърцата на читателите. Както св. Августин коментира думите: *Пригответе пътеките на Господа*, духовният писател казва: „Аз говоря, за да Го въведа в сърцата Ви, но Той не избира да отиде там, където аз Го водя, освен ако вие не пригответе пътя за Него“.

И тъй, изкуството на духовното четене е изкуство да търсим Господа в думите на текста, да чуваме Неговия глас в тези думи, да се стремим към бъдещо единение с Него чрез възприемане на прочетеното. Светлината, чрез която осъзнаваме прочетеното, трябва да бъде вярата.

Написаното слово е само един от многото образи и символни форми, сочещи към една неизразима реалност. Не трябва да се отчайваме или изненадваме, когато, навлизайки по-дълбоко в значението на текста, открием, че намереното е само мираж на онова, което всъщност търсим. Св. Йоан Кръстни ясно ни предупреждава, че Бог не може да се вмести в ограничена представа или символ. За кервана в пустинята миражът има своята стойност. Той подкрепя заблудения пътник да продължи, осигурявайки му вид надежда поне в отражението, макар и неистинско, на видяната реалност. Дори думите на нашия текст да не могат да вместят реалността, която се опитват да отразят, те ни мотивират в нашето търсене чрез подкрепяща любов. А любовта е средството и целта на нашето пътуване.

В *Конституцията*, която написва за своите монахини, нашата света майка Тереза иска да е сигурна, че в ежедневната програма се отделя време за духовни четива: „Един час преди утринната молитва да се бие камбаната. Този час може да бъде определен за четене, ако сестрите желаят да прекарват в размишление един час след вечерната молитва. Те могат сами да вземат решение какво най-много им помага в молитвения живот. Настоятелката трябва да се увери, че има добри книги на разположение, особено Евангелието, житията на светците, *Подражание на Христа* от Тома Кемпийски, книги за свещеници и други духовни лица, писани от свети и начетени писатели. Тази храна за душата е толкова важна, колкото и материалната храна за тялото.“ (7-8)

Джералд Алфорд OCDS
(източник: интернет)